

Eduard Petiška – Hérakles (Staré řecké báje a pověsti)

Neslavnější řecký hrdina Hérakles byl synem nesmrtelného vládce bohů Dia a smrtelné ženy Alkmény.

Už v dětství měl Hérakles větší sílu než dospělý muž. Jednou se připlazili k lůžku malého Hérakla dva velcí hadi a začali spící dítě ovíjet a obtáčet mu hrdlo. Hérakles se s křikem probudil ze spánku, sevřel hady v pěstích a zardousil je jedním stisknutím.

Všechni lidé si vyprávěli o tom divu, který se v Thébách udál. Slepý věštec Teiresias prorokoval malému chlapci hrdinský život plný práce a na konci života nesmrtelnost.

Hérakles povyrostil a do Théb se sešli nejlepší učitelé a cvičitelé. Učili mladého hrdinu nejdůležitějším vědám a umění, cvičili ho v zápase, v zacházení se zbraněmi i v jízdě na lehkých rychlých vozech. Hérakles byl chápavý žák a tomu, čemu se druzí učili dlouhý čas, naučil se za několik dní. Ale už od mladého věku byl zlostný a prehlivý. Jednou ho pokáral učitel hudby a Hérakles mu hodil na hlavu lyru s takovou prudkostí, že stařec klesl mrtev k zemi. Hérakles činu litoval, plakal pro svého učitele, bylo však pozdě litovat. Za trest musel odejít do hor k pastevcům.

V horách pásł stáda a mezi pastýři dorostl v silného mladého muže.

„Pojďte, budeme spolu zápasit,“ vyzýval často své druhy. A brzy nebylo mezi nimi nikoho, koho by v zápase neporazil.

Dravá zvěř před ním prchala, jako by věděla, že jeho šípy nikdy neminou cíl. Kde stál Hérakles, byla stáda v bezpečí. Času k přemýšlení měl na osamělých horských pastvinách mnoho. Vzpomínal na své dětství a uvažoval o Teiresiově věštbě a o budoucnosti. Zamyšlený, s hlavou v dlaních spatřil, jak se k němu blíží dvě ženy. První z nich, oblečená v bílé roucho, šla zvolna a klidně. Druhá, v nádherných šatech posíťých zlatem a drahými kameny, kráčela tanečním krokem, cestou se upravovala, otáčela a rozhlížela. Předběhla tu první a hned Hérakla oslovila:

„Nevíš, Herakle, jaký život si vybrat? Vyvol si mě za průvodkyni, znám nejpříjemnější cestu. Budeš jíst a pít, kolik budeš chtít, a jen nejlepší a nejvzácnější pochoutky. Nebude tě trápit žádná práce a žádná námaha a každý večer tě bude očekávat měkké lůžko. Cizí lidé budou pracovat a ty budeš užívat výsledků jejich píle.“

„Kdo jsi, že mi můžeš tolik slibovat?“ zeptal se překvapený Hérakles.

„Říkají mi Rozkoš,“ odpověděla žena, „a mám přátele na celém světě.“

Přistoupila bíle oblečená žena a řekla:

„Nic z toho, co je dobré a co je hodno touhy, nedávají bohové lidem bez práce. Chceš-li sklízet, musíš nejdřív zasít. Chceš-li vyniknout, musíš pracovat víc než ti ostatní a odepřít si to, co si oni neodepírají. Zvolíš-li mne, neslibuji ti lehkou cestu. Říkají mi Ctnost.“

„Nestydíš se nabízet práci a námahu?“ posmívala se Rozkoš Ctnosti.

„Půjdeš-li za Rozkoší,“ řekla Héraklovi Ctnost, „budeš jíst bez hladu a pít bez žízně a nebudeš vědět, po čem bys měl toužit. Projdeš životem jak lenivý stín a nezanecháš po sobě nic, jen prázdný měch od vypitého vína. Rozhodneš-li se pro mne, vykonáš veliké dílo.“

Postavy se rozplynuly. Hrdina neváhal ani na chvíli, jakou cestu vyvolit. Rozhodl se pro ctnost.

I nadešel čas, aby se Hérakles vrátil do Théb. Těšil se, že se mu naskytne příležitost proměnit dobrá předsevzetí v činy.

Nepřátelský král Minyů posílal tou dobou jako každý rok do Théb své vyslance. Měli od Thébanů vybrat nespravedlivý poplatek. Na cestě potkali Hérakla.

„Ustup nám z cesty, jsme vyslanci a jdeme do Théb pro poplatky,“ rozkřikli se Minyové na hrdinu.

„Jsem Hérakles a opustil jsem v horách stáda, abych ochraňoval utlačované. Vraťte se ke svému králi a řekněte mu, že Théby už poplatky platit nebudou,“ zavolal hrdina na vyslance.

„Co stojíte?“ obořil se vůdce Minyů na své bojovníky. „Jeden jediný muž nás nemůže zastavit.“

Bojovníci se vrhli na Hérakla, ale ten je ze sebe setřásl jako peří. Přelámal jim oštěpy a celé poselstvo pochytal a spoutal. Svázané je poslal zpátky jejich králi.

Potom došel klidně do Théb. Ještě se ani ve městě neohlédl a už dorazil k thébskému králi rychlý posel krále Minyů. Nepřátelský král žádal Thébany, aby vydali Hérakla k potrestání. Bojácný thébský král by byl Hérakla vydal, kdyby nebyl narazil na odpor hrstky odvážných thébských mladíků. Vyhledali Hérakla a řekli mu:

„Nechceme se poddat vůli nepřátelského krále. Pojd' a ved' nás proti Minyům. Budeme bojovat podle tvého příkladu.“

„Jak chcete bojovat proti nepřátelskému vojsku, když nemáte zbraně,“ odpověděl Hérakles.

Tehdy v Thébách opravdu nebylo zbraní. Nepřátelští Minyové odnesli z Théb všechnu zbroj, aby měli jistotu, že město proti nim nepovstane.

Nadšení mladíků neochladlo.

„Budeme bojovat holýma rukama,“ volali, „nasbíráme kamení a utlučeme nepřítele!“

„Máme zbraně,“ vyhrkl náhle jeden z nich, „v chámu bohyně Athény visí staré zbraně zasvěcené Athéně. Ukořistili je naši předkové ve vítězných válkách.“

Všichni se rozběhli k chrámu bohyně Athény. O překot snímali staré zbraně z chrámových stěn a se zbraní v ruce se shromáždili kolem Hérakla. Hérakles s nimi vytáhl do hor vstříc ohlášenému vojsku krále Minyů. Vybral k boji soutěsku, kde nepřátelům nebyla jejich přesila nic platná. Nečekali dlouho. Brzy ohlásily mraky zvířeného prachu thébským pozorovatelům, že se blíží veliké vojsko. Už rozeznávali lesklé přílby a zaslechli hluk vozů. Oznámili příchod Minyů Héraklovi a hrdina sám rozestavil své bojovníky. Jako když se v horách utrhne balvan, řítí se do údolí, strhává všechno živé a ničí, co mu přijde do cesty, tak padli Thébané v soutěsce na nepřítele.

Zděšení Minyové se bránili jen chabě, a když Hérakles zabil jejich krále, začali odhazovat zbraně a zmateně prchali zpátky do své země. Thébané nepřítele pronásledovali až do jeho hlavního města a město rozbořili. Slavně se vraceli s bohatou kořistí domů do Théb.

O Héraklově vítězství hovořilo celé Řecko a šťastní krajané ani nevěděli, jakými poctami by hrdinovi projevíli svou vděčnost. I olympští bohové měli z Hérakla radost a obdarovali ho. Apollón mu dal luk a šípy, Héfaistos toulec a Hermes meč. Tak nádherné zbraně nikdo nikdy ještě neviděl.

V Mykénách vládl Héraklův příbuzný, král Eurystheus. Zbabělý a slabošský Eurystheus záviděl Héraklovi slávu a toužil ho pokořit. Byl rodem starší, a proto žádal, aby k němu podle práva vstoupil mladší Hérakles do služby. Hérakles se vzpíral a zeptal se na radu delfské věštírny. Věštba mu ohlásila, že musí pro prvorozeného Eurysthea vykonat deset prací. Potom bude volný a může od svého příbuzného odejít.

Hérakla věštba těžce ranila. Žalem ztrácel rozum a nevěděl, co činí. Jen dobrotivý čas, jenž plyne a smývá i bolesti hrdinů, zmírnil Héraklův žal. S povzdechem nastoupil cestu do Mykén.

„Konečně se velikému Héraklovi zlíbilo mě navštívit?“ přivítal ho posměšně Eurystheus. Chtěl ještě něco přidat, ale raději zmlkl. Hrdinovy oči žhnuly jako plamen. Se sklopenýma očima určil král Héraklovi první práci.

„Nejprve mi přines kůži nemejského lva,“ řekl a po očku sledoval odcházejícího hrdinu. Přál mu v duchu všechno nejhorší.

Nemejský lev byl strašná šelma. Mnoho lovců se za ním už vydalo, a nevrátil se ani jeden. Hérakles úkol neodkládal a ihned vyrazil. Cestou potkával lidi, věděli, kam hrdina míří, a šeptali si:

„Hérakles jde zabít nemejského lva. Je silák, ale kdo ví, jestli se mu to podaří. Nemejského lva dosud neporazila žádná zbraň. Je nezranitelný.“

Hrdina si ničeho nevšiml. Mlčky putoval s lesklou olympskou zbrojí do lesů, v kterých žil obávaný lev. Mečem si prosekával v houštinách cestu, až přišel na místo, kam se ani ptáci neodvažovali a kde se rozprostíralo mrtvé ticho. Zdálo se, že i listí na stromech bázlivě šumí. Tam se černala lví sluj. Hérakles se před ní posadil a čekal.

Za soumraku se ozval v lese praskot. Lev se vracel z lovu a mocnými tlapami drtil větve. Hérakles zvedl luk a namířil do křoví. Objevil se obrovský lev, potřásající hřívou skropenou krví. Vzduchem zasvištěl šíp a odrazil se od lví kůže jako od skály. Hrdina namířil znovu, ale i

druhý šíp se smekl po srsti nezranitelného zvířete. Když sáhl po třetím šípů, otočil lev pomalu hlavu a spatřil střelce. Přikrčil se a chystal se ke skoku. Hérakles uhnul, a jak lev dopal před ním na zem, udeřil ho mocně kyjem do lebky. Omráčený lev se zapotácel. Hérakles k němu přiskočil, sevřel mu hrdlo dlaněmi a zardousil ho. Z mrtvého lva stáhl kůži. Lví lebku si posadil na hlavu jako přílbu, přední tlapy si hodil přes ramena a do kůže se zahalil.

Když vstoupil ve lví kůži do mykénské paláce, vypadla Eurystheovi úlekem číše z rukou.

„Lev, lev!“ zabědoval a pádil honem z hodovní síně, jako by před ním stál živý nemejský lev. „Zavřete dveře do síně,“ vykřikoval na sluhy, „je tam a otvírá tlamu!“ Překlopýtal schody do sklepa, ukryl se v sudě a přikryl se víkem. Dlouho trvalo, než sloužícím uvěřil, že lev je opravdu mrtvý a že Hérakles přinesl jeho kůži. Teprve pak se odhodlal, nadzvedl víko a ukázal sluhům bledou vystrašenou tvář. Vylezl ze sudu a přikazoval:

„Hérakles mi do hradu už nesmí. Rozkazy mu budu posílat po sluhovi.“

Hérakles se s chutí zasmál královu strachu a lví kůži si ponechal. Chránila ho po celý život jako nejpevnější brnění.

Ještě si po cestě neodpočinul, a už tu byl králův posel a oznamoval:

„Král ti, Hérakle, rozkazuje, abys zabil hydra, která pustoší krajinu u města Lery.“

Héraklovi nezbývalo, než se vydat na cestu. Hydra byla hrozná saň, had s devíti hlavami, z nichž prostřední byla nesmrtelná. Nedaleko Lery potkal hrdina mladého pastýře.

„Hej, příteli,“ zavolal na pastýře, „ukaz mi cestu, kudy se dostanu k hydře. Jdu ji zahubit.“

„Neradím ti to,“ řekl pastýř, „mně hydra zadávala celé stádo ovcí a mého bratra odtáhla do močálu. S tou by si dovedl poradit snad jen Hérakles.“

„Jsem Hérakles,“ odpověděl hrdina, „a saň zahubím.“

Jak uslyšel pastýř, že pocestný je Hérakles, probudila se i v něm odvaha a neohroženě doprovodil hrdinu na okraj bažiny, kde měla hydra brloh. Hérakles vystřeloval do brlohu tak dlouho hořící šípů, dokud nestvůru nevytlákal na denní světlo. Vylezla se supěním a syčením a jejích devět vztyčených krků se vztekle kymácelo nad bažinou. Hrdina se rozmáchl mečem a začal jí utínat jednu hlavu po druhé. Byla to marná práce. Místo utáaté hlavy naskočily dvě nové. Veliký mořský rak se připlazil hydře na pomoc a sevřel Héraklovy nohy. Hrdina roztráčil raka kyjem a zavolal na pastýře, aby mu přinesl hořící dřeva. Statečný pastýř přivlekl větve, zapálil je a podával bojujícímu Héraklovi. Hérakles utínal hydře hlavy a přejížděl rány plamenem. Na spáleném místě už nová hlava nenarostla.

Tak se mu podařilo zničit všech devět hlav. Nesmrtelnou hlavu zahrabal do země a přivalil na ni kámen. Celý močál se naplnil černou jedovatou krví z hydry. Hérakles namočil do krve svoje šípů. Koho takovým šípem zasáhl, ten neušel smrti.

Pak se rozloučil s pastýřem a vrátil se do Mykén. Eurysthéovi vzkázal, že úkol splnil. Eurystheus o tom však už věděl. Pověst o Héraklově činu se rozletěla po celém Řecku.

Král zachmuřeně přemýšlel, jaký by dal Héraklovi nový úkol.

Poslal Hérakla do hor, aby přinesl obrovského divokého kance, který ničil rolníkům v údolích úrodu. A Hérakles přinesl kance živého na zádech do Mykén. Poslal ho pro laň bohyně Artemidy. A Hérakles přivedl nádherné zvíře se zlatými parohy před královský palác. Poslal Hérakla, aby zahnal z Řecká stymfalské ptáky, kteří měli kovové drápy a zobáky a dovedli vystřelovat svá tvrdá pera jako šípů. A Hérakles stymfalské ptáky z Řecká vyhnal.

„Dávám Héraklovi příliš snadné úkoly,“ řekl si král. „Chytit nebo zahnat nějaké zvíře, i když je to zvíře podivuhodné, je přece jen možné. Musím si vymyslet úkol, který není možné splnit a který Hérakla zesměšní.“

Poslal k Héraklovi sluhu s rozkazem: „Jdi ke králi Augiášovi a vyčisti mu v jednom dni chlévy.“

Augiáš měl tři tisíce kusů dobytka, a když uslyšel, proč k němu Hérakles přichází, jen se usmál.

„Podaří-li se ti vyčistit mé chlévy za jediný den, rád ti dám za odměnu tři sta kusů ze svého stáda,“ řekl hrdinovi. Myslel si, že takový úkol Hérakles nikdy nesplní.

Hérakles práci neodkládal a šel se na králova stáda hned podívat. Augiáš choval dobytčata za vysokou zdí a po léta nedal obrovské chlévy vyčistit. Hrdina si všechno dobře prohlédl a vyhnal stáda z chlévů. Strhl část zdi a zavedl za ni vodu z dvou blízkých řek. Kalný proud

vypouštěl opět vraty a zaváděl je do původních řečišť. Tak vyčistil chlévy, aniž použil nějakého nástroje a aniž se ušpinil.

Král Augiáš nevěřil svým očím, když zvečera viděl chlévy čisté. Slíbenou odměnu však Héraklovi odepřel. Eurystheus počítal najisto, že Hérakles tentokrát uloženou práci nevykoná.

Ale Hérakles stál před mykénským palácem a čekal na nový úkol.

Zmateného krále Eurysthea nenapadlo nic jiného než poslat Hérakla na Krétu pro divokého býka. Hrdina přivlekl do Mykén i divokého býka. Eurystheus ho poslal pro zuřivé koně krále Dioméda, kteří se živili lidským masem. A když se Hérakles vrátil i s těmi živ a zdrav, vzdychl si Eurystheus. Už si nemohl vzpomenout na žádný úkol. Tu ho objala jeho dcera a řekla:

„Posíláš Hérakla pro samá ošklivá zvířata. Pošli ho jednou pro něco krásného. Tak ráda bych měla pás královny Amazonek. Je prý nádhernější než nejskvostnější pás vyrobený u nás v Mykénách. Ať mi ho Hérakles přinese. I to je velmi těžký úkol.“

Král se zaradoval nad tou radou a rozkázal Héraklovi, aby se vydal k Amazonkám pro vzácný pás.

Amazonky byly kmen bojovných žen. Narozené chlapce odkládaly a vychovávaly jen dívky. Neučily je tkát plátno a připravovat pokrm. Cvičily je na hřištích k boji a jízdě na koni. Hérakles tušil, že s nimi bude nesnadný boj.

Eurystheus přál jako vždycky Héraklovi záhubu. Ale králova dcera si toužebně přála, aby se Hérakles vrátil s pásem. Dočkala se. Po těžkých bojích se zmocnil Hérakles drahocenného pásu a přinesl jej králi Eurystheovi.

„Už mu zbývá jen desátá práce,“ naříkal král a rozhodl se, že Hérakla pošle za desátým úkolem co nejdál. Ať mi dojde pro stáda obra Géryóna, napadlo mu. Géryón má tři těla, šest rukou a šest nohou a stáda mu hlídá divoký dvouhlavý pes. Zavolal služebníka a dal svůj rozkaz ohlásit Héraklovi.

Země, kde se pásla Géryónova stáda, ležela daleko na západě. Hérakles se musel plavit po moři a putovat pěšky po souši. Po dlouhé době se dostal do Afriky.

V Africe žil obr Antaios, syn matky Země. Jakmile spatřil Hérakla, vyšel mu naproti.

„Zastav se, poutníku,“ oslovil Antaios hrdinu. „Nepouštím dál na západ nikoho, kdo si se mnou nezměří síly.“

Hérakles viděl, že obrovi neunikne. Přijal tedy zápas. Obr i hrdina se snažili jeden druhého povalit na záda. Země duněla pod jejich patami, prudce oddechovali a čela se jim leskla potem, ale nikdo z nich nezmohl. Kdykoli se Héraklovi podařilo Antaia povalit na zem, obrova síla jen vzrostla a hravě ze sebe hrdinu setřásl. To matka Země vdechla svému synovi vždy nové síly. Hérakles poznal, že dokud se obr dotýká země, je neporazitelný. Proto uchopil Antaia v pase, vyzdvihl ho do vzduchu a nad zemí ho zardousil.

Po vítězném zápase prošel vyprahlou africkou pevninou a stanul na břehu moře, nad úžinou, které dnes říkáme Gibraltarská. Na obou stranách úžiny postavil na památku své cesty obrovské sloupy z kamene.

Staří Řekové je nazvali Héraklovými sloupy. Slunce v té končině nesnesitelně pálilo, ožehovalo kůži a před Héraklem byl ještě veliký kus cesty. Tu se nad strádajícím hrdinou ustrnul sluneční bůh Hélios. Půjčil mu svou loďku, v níž se bůh každou noc plaví od západu na východ, kde vstupuje opět do slunečního vozu a vyjíždí s novým dnem na oblohu. V Héliově loďce Hérakles brzy doplul k zemi obra Géryóna.

Jen vstoupil na břeh a už se proti němu rozběhl se zuřivým štěkotem dvouhlavý Géryónův pes. Hérakles ho ubil kyjem a sehnal do houfu obrova stáda rozptýlená po lukách.

Stáda pak hnal ve směru vycházejícího slunce, neboť tam někde leželo Řecko. Dobyčcata se nerada loučila se šťavnatými pastvinami. Zastavovala se a žalostně bučela.

Bučení zaslechl Géryón a přihnal se jako bouře na svých šesti nohách. V každé ze šesti rukou třímал zbraň. Hrozivě mával oštěpy a meči a podobal se celému oddílu bojovníků. Hérakles napjal tětívu luku a vypustil na obra šíp. Zasažený obr běžel ještě kus cesty, než padl. Jed hydry, kterým byly šípy napuštěny, začal účinkovat. Jediný šíp zabil mocného obra.

Jednoho večera se před královským palácem v Mykénách ozvalo bučení obrovského stáda. Před králem Eurysthem se objevil Hérakles:

„Králi, přihnal jsem ti Géryónova dobytčata. Splnil jsem desátý úkol a teď mě propusť ze svých služeb!“

Potměšilý Eurystheus měl už připravenou výmluvu:

„Nemohu tě ještě propustit,“ řekl, „splnil jsi prozatím jen osm úkolů řádně. Dva úkoly ti neuznávám. Copak jsi lernejskou saň zahubil sám? Pomáhal ti pastýř. A za vyčištění Augiášova chléva sis domluvil plat.“

„Ale král mi pak slíbené kusy nedal,“ namítl Hérakles.

„Kdyby je dal, byl bys je vzal,“ řekl Eurystheus, „proto ti nemohu uznat ani vyčištění chléva.“

„Dělej, jak myslíš,“ odpověděl rozmrzele Hérakles. „Splnil jsem deset úkolů, splním i dvanáct.“

Eurystheus si v duchu říkal: Jen počkej, Hérakle, konečně mám pro tebe práci, proti které všechno, co jsi vykonal, vůbec nic není. Pošlu tě pro zlatá jablka ze zahrady Hesperidek.

Když Hérakles uslyšel, co po něm král žádá, rozhněval se:

„Jak mohu jít pro zlatá jablka Hesperidek? Nikdo z lidí neví, kde zahrada leží.“

„Proto je to také úkol hodný Hérakla,“ usmíval se král, ale Héraklovi se do očí nepodíval.

Hrdina opustil palác, vydal se do světa a všude se vyptával na cestu k Hesperidkám. Nikdo mu nedovedl poradit. Cestou jeho sláva ještě vzrůstala. Kdekoli sužoval lidi nějaký zlý obr nebo dravé zvíře, vždycky byl Hérakles ochoten pomoci. Jeho kyj, meč a otrávené šípy nezahálely. Tak se dostal na své pouti až do pohoří Kavkazu. Mezi horami se temně rozléhalo sténání upoutaného Prométhea. Hrdina šel za tím hlasem. Orel, týrající Prométhea, se právě chystal odletět. Hérakles napjal luk a dobře mířeným šípem orla zabil. Hbitě se vyšplhal na skálu, rozbil Prométheovi okovy a osvobodil ho.

Vděčný Prométheus objal svého zachránce, děkoval mu a zeptal se ho, jak by se mu mohl odměnit. Hérakles pověděl Prométheovi o své bludné pouti za zlatými jablky a Prométheus mu poradil.

„Musíš projít africkou krajinou, až se dostaneš k obru Atlantovi,“ řekl, „toho požádej, aby ti zlatá jablka přinesl. Sám se pro ně nevydávej. Zahradu střeží čtyři víly Hesperidky a strašný stohlavý drak Ládón. Drak nikdy neusíná a každá jeho hlava hučí a syčí jiným hlasem. Ale obr Atlas si s ním poradí.“

Hérakla Prométheova rada potěšila. Cestu do Afriky už znal. Spěchal pod žhavým africkým sluncem k obru Atlantovi. Nezdřoval se hledáním noclehu, spával pod širým nebem. Jednou zase tak spal, zahalen jen ve lví kůži, tu cítí lehké šimrání na pažích a obličejí. Otevře oči a vidí hejna drobných trpaslíků Pygmaiů.

Jedni nesli provazy a snažili se hrdinu spoutat, druzí se šikovali jako vojsko k útoku. Lezli Héraklovi po hrudi, ohmatávali mu obličej a soukali se mu vzhůru po vlasech.

Hrdina se nemohl ubránit smíchu nad vážným počínáním titěrných Pygmaiů. Rozesmál se a trpaslíci z něho padali jako z hory, na níž vypuklo zemětřesení. Hérakles je pochytil do lví kůže a vzal je s sebou.

„Vás odnesu do Řecka,“ smál se a přehodil si lví kůži s trpaslíky přes rameno.

Tak putoval dál krajinou Hesperidek, kde žil obr Atlas. Atlantovi určili bohové těžkou práci. Vzpíral nebeskou klenbu, aby se nezřítla na zem. Ohromného obra bylo vidět už z dálky.

„Koho tu hledáš?“ zahučel obr na Hérakla.

„Král Eurystheus mě posílá pro zlatá jablka Hesperidek,“ řekl Hérakles, „proto jdu k tobě s prosbou, zda bys mi je nemohl přinést.“

„Rád ti je přinesu,“ odpověděl obr, „ale vidíš, že držím nebesa. Nemohu své místo opustit.“

„Podržím nebeskou klenbu místo tebe,“ nabídl se mu Hérakles a vzal nebe na svá mohutná ramena. Atlas zatím uspal v zahradě Hesperidek draka, zabil jej a vrátil se k Héraklovi s třemi zlatými jablky.

Stál před hrdinou, díval se, jak se prohýbá pod tíží nebes, a zdráhal se vzít je opět na ramena.

„Hérakle, zachutnala mi volnost,“ řekl Atlas, „opravdu nemám chuť nést oblohu.“

„Dobrá,“ odpověděl lstivě Hérakles, „dovol mi aspoň, abych si něčím podložil hlavu. Mám strach, že mi břemeno rozmačká lebku.“

Atlas neprohlédl lest a podepřel rameny nebesa, aby si mohl Hérakles natrhat trávu a mech.

Jakmile se hrdina zbavil tíhy nebes, shýbl se pro zlatá jablka a běžel odtud, jak nejrychleji dovedl.

Král Eurystheus se už dávno domníval, že Hérakles přišel cestou o život. A náhle, po tolika letech, se před ním objevil hrdina živ a zdrav. Podal mu tři zlatá jablka Hesperidek a vysypal ze lví kůže trpaslíky Pygmaie. Král žasl.

Zlatá jablka dal Eurystheus uložit v chrámu bohyně Athény. Bohyně je však opět zanesla do zahrady Hesperidek, jak určil božský zákon.

Král čím dále tím více poznával, že místo aby hrdinu pracemi pokořil, získal mu nesmírnou slávu. Lid viděl v Héraklovi ochránce a osvoboditele. Nebylo krajiny, v níž by nebyli obyvatelé Héraklovi vděční za nějaký hrdinský čin. Už jeho jméno probouzelo nadšení a odvahu v srdcích ostatních Řeků.

„Králi,“ oslovil Hérakles Eurysthea, „očekávám tvůj poslední úkol.“

„Jdi třeba,“ rozmýšlel se král, „do podsvětí a přiveď mi pekelného psa Kerbera.“

Trojhlavý pes Kerberos hlídal vstup do říše mrtvých. Dovoloval stínům zemřelých lidí vejít do podsvětí, ale nikoho už nepouštěl zpátky na zem. Eurystheus měl z nápadu velikou radost. Tak nebezpečný úkol Héraklovi ještě nedal.

Hérakles se vydal na západ a touha zbavit se služby u krále ho nutila ke spěchu. Na západě se skrývala v černých skalách sluj, kudy se vstupovalo do podsvětí.

Sám vladař říše mrtvých Hádes zastoupil hrdinovi cestu.

„Stůj, Hérakle!“ zvolal. „Proč chceš sestoupit mezi stíny? Jsi živ a nepatříš do království smrti.“

„Přicházím z rozkazu krále Eurysthea,“ řekl Hérakles, „uložil mi poslední úkol. Mám přivést do Mykén Kerbera, strážce podsvětí. Podaří-li se mi to, zproští mě král služby a budu volný.“

„Kerbera chceš odvést?“ podivil se Hádes. „Odvážíš-li se toho, odveď si ho. Ale pod jednou podmínkou. Nesmíš se ho zmocnit zbraněmi.“

Hérakles souhlasil. Kerberos ho přivítal hrozivým štěkotem a ze tří párů ohnivých očí mu vyšlehly plameny. Zlostně se vrhl na Hérakla. Hrdina se rozkročil a stiskl netvora v pěstích. Kerberos se zmítal a dusil, ale Hérakles nepovoloval, dokud pekelný pes nezkontl. Zkroceného psa vyvedl na zemský povrch. Kerberos poprvé spatřil denní světlo. Z tlamy mu úzkostí začala stříkat jedová pěna. Kam dopadla, tam vyrostla jedovatá bylina.

Lidé v Mykénách prchali před Héraklem, táhnoucí podsvětní obludu. Eurystheus uslyšel venku před palácem hluk a zvědavě vyšel. Při pohledu na trojhlavého psa ustrnul a roztrásl se po celém těle. Vběhl do paláce, přibouchl dveře a pevně je zamkl. Za dveřmi křičel na Hérakla, aby psa vrátil tam, kde ho vzal, a víckrát mu nechodil na oči.

Hérakles odešel spokojen z Mykén, psa vrátil do podsvětí a byl volný. Služba mu skončila. Neskončil však jeho neklidný život, plný dobrodružství. Nikdy se neusadil na jednom místě. Cestoval po světě, kam se mu zachtělo a kam ho zavolali, aby svou silou a vtípem pomohl.

Na svých cestách přišel na hrad mocného krále, který měl krásnou dceru. Iola jí říkali. Král právě pořádal slavné závody v lukostřelbě. Vítěz závodů měl dostat krásnou Iolu za ženu. I Hérakles se přihlásil a s houfem nápadníků zkoušel štěstí. Mezi nápadníky byli zkušení lukostřelci a nejlépe střílel sám král a jeho synové. Už se zdálo, že nad všemi zvítězí král a nápadníci odtáhnou s nepořízenou. Tu vstoupil Hérakles se svým proslulým lukem a šípy. Všichni utichli a napjatě pozorovali hrdinu. Vypadalo to, jako by cíl přitahoval Héraklovy šípy. Nechybil ani jedenkrát a rozmrzelý král ho musil prohlásit vítězem. Dceru mu však nechtěl dát. Vymlouval se a vymlouval, odkládal svatbu ze dne na den, až se Hérakles rozhněval a v hněvu opustil králův hrad.

Roztrpčen nad křivdou, která se mu stala, rozhodl se, že navštíví svého přítele krále Adméta. Admétovo město našel v hlubokém smutku. Zdrcený král přivítal hrdinu v paláci mlčky a odvedl ho k lehátku, na němž ležela mrtvá královna Alkéstis. Celá byla zahalena bílým rouchem, jen tvář měla odhrnutou a půvabná byla jako zaživa.

„K pohřební hostině jsi přišel, milý příteli,“ promluvil Admétoš a slzy mu zalily oči. „Sám jsem byl těžce nemocen,“ vyprávěl mu nešťastný král rozechvělým hlasem, „a Smrt už obcházela palác, aby si mne odvedla do podsvětí. Ale bůh Apollón, můj ochránce, vyprosil na

bohyni osudu, aby mi ještě nepřestříhovala nit života, když se najde někdo, kdo by dobrovolně zemřel místo mne. Má ubohá manželka, moje krásná Alkéstis, se o tom doslechla a obětovala za mne svůj život. Chtěla mi zachovat život a darovala mi dvojí smrt. Svou i mou. Od jejího skonu bloudím palácem jako stíny zemřelých podsvětím a můj pokrm i nápoj jsou jen slzy a slzy.“

Hérakla dojala králova bolest a smutek a tiše vyšel z paláce. Admétos pohroužený do svého žalu ani nezpozoroval, že se Hérakles vzdálil. Hrdina si vybral nejlepší vůz a nejrychlejší koně a tryskem se rozjel ke sluji, kudy se vstupuje do podsvětí. Cestu dobře znal.

S kňučením stáhl Kerberos ocas mezi nohy a couvl před hrdinou. Hérakles se vrátil do říše mrtvých, pod jeho kroky duněla země a ve skálách se objevovaly trhliny. Hádes se polekal nezvyklého hluku ve svém němém království a vyšel Héraklovi vstříc. „Králi mrtvých,“ oslovil Hérakles vládce podsvětí, „duše půvabné Alkéstidy odešla dobrovolně do tvé říše, aby zachránila manžela. Dovol, ať se vrátí zase do svého těla.“

Hádes znepokojen pozoroval trhliny ve skálách a změřil si hlučného vetřelce. Rozvažoval chvíli a usoudil, že bude lépe, když duši královny Alkéstidy pošle zpátky, než aby mu silák Hérakles bořil stěny podsvětní říše.

„Vrátím duši královny jejímu tělu,“ řekl neochotně, „ale ty pospěš rychle z mého království a slib mi, že se tu už neukážeš.“

Hérakles to rád slíbil a vyšel z podsvětí ven do sluneční záře. Nasedl do vozu a tryskem se vracel do paláce.

Zatím plačící Admétos spatřil, jak královně růžovějí tváře. Dech jí začal zvedat hrud', řasy se zachvěly a Alkéstis otevřela oči. Usmála se na manžela. Admétos si protíral oči, domníval se, že nějaký dobrý bůh se slitoval nad jeho žalem a seslal mu lahodný sen. Tím krutější bude probuzení. Alkéstis promluvila a král poznal, že to, co pokládal za sen, je skutečnost. Vyprávěla mu, kdo jí vyprosil život, a teprve nyní si Admétos všiml, že Hérakles odešel.

Šťastní manželé přivítali Hérakla jako svého největšího dobrodince. Na jeho počest uspořádal král velikou slavnost. Celé město se radovalo, smálo a zpívalo. Po sedmi dnech se neklidný hrdina rozloučil s pohostinným Admétem a věrnou Alkéstidou a opustil palác a město.

Na cestě ho dohonil bratr krásné Ioly, o jejíž ruku před časem závodil v lukostřelbě.

„Hérakle, nehněvej se na mne,“ řekl hrdinovi, „ale musíš se očistit z ošklivého podezření. Po tvém odchodu z otcova hradu se ztratili z královských stájí koně a mezci a otec si myslí, že jsi je odvedl. Pojď mi pomoci najít zloděje a tak svalíš ze sebe podezření.“

V Héraklovi probudilo nespravedlivé obvinění zlou prchlivost. Uchopil ve zlosti královského syna v pase a svrhl ho do propasti. Neblahý posel si pádem zlomil vaz.

Héraklova prchlivost rozhněvala vládce bohů Dia, jeho otce. Obdařil ho silou, aby pomáhal tam, kde je třeba pomoci, a ne proto, aby ve zlosti vraždil.

Potrestal hrdinu zlou horečkou. Silný Hérakles náhle zeslábl a vrávorál jako vetřelý stařec. Horečka mu spalovala všechny síly. Utýraný nemocí navštívil delfskou věštinu.

Věštba mu přikázala: „Dej se prodat na tři roky do otroctví, tak usmíříš bohy.“

Sklíčený Hérakles vstoupil s několika přáteli na loď plující do Asie a dal se tam od nich prodat do otroctví. Silný, statný hrdina našel brzy vznešeného kupce. Koupila ho královna Omfalé. Hérakles se uzdravil a nezhálel. Pomohl královně vyhubit v její zemi loupežníky a počínal si tak statečně, že se mu sama královna obdivovala. Když se dověděla, že ten otrok je slavný silák Hérakles, darovala mu svobodu a zahrnula ho ve svém paláci pohodlím. V pohodlí a přepychu začal pomalu zapomínat na hrdinské ctnosti. Mužnou odvahu zaměnil za zženštilost, oblékal se jako ženy a slavný luk a kyj odpočívaly. Ale tři roky předepsané věštbou uplynuly a Hérakles se opět vzbudil. Rozpomenul se na své činy a opustil královnu i rozkošnický zahálčivý život.

Ještě jednou se Hérakles ucházel o ruku královské dcery. Tentokrát se mu zalíbila krásná Deianeira. Nebyl jediným nápadníkem. O Deianeiru se ucházel také říční bůh Achelóos, který dovedl měnit podobu. Přicházel k otci Deianeiry jako býk, jindy jako pestrý drak nebo jako člověk s býčí hlavou. Deianeira si boha ošklivila a plakala úzkostí, že si ji odvede. Hérakles přišel v pravý čas. Silný, urostlý, s vlající lví kůží na ramenou se Deianeire ihned zalíbil a přála

si horoucně, aby se stal jejím mužem místo Achelóa. Král se bál některého z mocných nápadníků odmítnout, a proto Héraklovi a Achelóovi navrhl, aby spolu o jeho dceru bojovali.

Nápadníci výzvu přijali a pustili se do boje. Hérakles vystřeloval šíp za šípem, a když to bylo marné, sáhl po kyji a bušil do nezmarného Achelóa, až se rány rozléhaly celým palácem. Říční bůh zase pronásledoval Hérakla a snažil se ho nabodnout na své býčí rohy. Hérakles raději odhodil kyj, objal Achelóa v pase a začal s ním zápasit. Opřeli hrud' o hrud', na skráních jim vystoupily žily, ale oni nepovolili. S propletenými údy padli na zem a tu se Héraklovi podařilo dostat se navrch. Přitiskl boha k zemi. Achelóos se proměnil v kluzkého hada a snažil se Héraklovi vysmeknout. Hrdina neuvolnil železné sevření a byl by hada rozmáčkl, kdyby se mu nebyl proměnil náhle v býka. Býk sklonil hlavu a chystal se k zuřivému útoku. Hérakles uchopil býka za roh a mrštil s ním tak mocně o zem, že mu ulomil roh. Teď uznal Achelóos svou porážku a zmizel z paláce.

Slavila se velkolepá svatba. Hérakles si vzal Deianeiru za ženu a po dlouhé době našel klid. Narodil se jim synáček, dali mu jméno Hyllos a Deianeira myslela, že nic nemůže ohrozit její štěstí. V Héraklovi však starý nepokoj jen dřímá a čas od času se probouzel, a vždycky silněji. Nedovedl vydržet stále na stejném místě. Vzpomněl si, že by mohl aspoň navštívit jednoho starého přítele. Na návštěvu se vydal s manželkou. Cestou přišli k široké řece, přes kterou přenášel pocestný kentaur. Byli kentaurové dobří a moudří, takový byl i kentaur, jenž učil Iásona, ale byli také kentaurové zlí a zlomyslní. Takový byl i kentaur, přenášející pocestné přes řeku. Hérakles nepotřeboval pomoci, vkročil do proudu sám, kentaurovi svěřil jen manželku, aby ji za odměnu přenesl na druhý břeh. Kentaur nesl Héraklovu manželku přes řeku a krásná Deianeira se mu zalíbila. Pospíšil si, a když viděl, že Hérakles zůstal pozadu, chtěl mu Deianeiru unést.

Hérakles hned poznal zradu a vystřelil za prchajícím kentaurem jedovatý šíp. Zasáhl jej na velikou dálku a kentaur padl. Z hrudi se mu valila krev. Slábnoucím hlasem řekl Deianeire: „Rád bych ti, krásná Deianeiro, dříve než zemřu, něco dal, abys poznala, že nejsem tak zlý, jak si Hérakles myslí. Rychle si nachej do nádobky krev, která mi vytéká z rány. Kdyby na tebe Hérakles někdy zapomínal nebo tě chtěl opustit, obarví mu tou krví oděv a nikdy tě neopustí. Ale nepodřekni se, kouzlo by ztratilo moc.“

Kentaur domluvil a vydechl naposled. Deianeira mu uvěřila, nachytala teplou krev a nádobku rychle skryla, neboť se už blížil velkými skoky Hérakles. Cesta k hrdinovu příteli jim pak uběhla klidně a bez dobrodružství.

Zanedlouho po té příhodě se Hérakles vydal na válečnou výpravu proti otci Ioly. Nemohl mu zapomenout dávné porušení slibu i to, že se ho odvážil obvinít z krádeže koní. Přitáhl s vojskem ke královu městu, obléhal je a dobyl. Město i hrad pohltily plameny a král našel v sutinách smrt. Jeho dceru Iolu Hérakles zajal a poslal s ostatními zajatci domů k manželce.

Deianeira čekala v paláci netrpělivě na zprávy. S velkou slávou přitáhlo před palác poselstvo od Hérakla s průvodem zajatců.

„Dobyli jsme vítězství,“ hlásili poslové Deianeire, „podsvětí se naplnilo našimi nepřáteli. Zde ti posílá Hérakles první zajatce a brzy přijde s vojskem i on.“ Deianeira si prohlížela zajatce a zastavila se před půvabnou Iolou.

„Kdo je to?“ zeptala se jednoho z poslů a ukázala na plačící dívku.

„Ta dívka je královská dcera Iola,“ odpověděl posel, „Hérakles se kdysi o ni ucházel. Vyhrál tehdy závody ve střelbě z luku, ale král porušil slib a nechtěl mu ji za ženu dát.“

Na Deianeiru padl smutek a úzkost. Bála se, že ji Hérakles zavrhne, když si přivedl do domu Iolu. Bála se, že pro cizí královskou dceru zapomene na ni, na Deianeiru. Neradostné myšlenky ji pronásledovaly na každém kroku. V úzkostech jí přišla na mysl kentaurova rada. Vzala z úkrytu nádobku s kentaurovou krví a odešla s ní do sklepení pod palácem, aby ji nikdo neviděl. Ve sklepení obarvila krví nový šat, který přichystala pro Hérakla. Nádherně obarvený oděv předala služebníkovi. Měl jej donést s pozdravem jako dar vítěznému Héraklovi.

Dny mýjely a Hérakles se nevracel. Syn Hyllos se mu vydal naproti. Chtěl přinést nedočkavé matce nejnovější zprávy. Domů se vrátil s nářkem a bez otce. Vzlykaje vyprávěl matce, čeho byl svědkem.

Hérakles chystal po skončeném boji obět' nesmrtelným bohům. K slavnosti si oblékl nové roucho od Deianeiry. Pojednou, uprostřed obětních obřadů, kdy už kouř oběti stoupal k nebesům, padl Hérakles k zemi v krutých bolestech. Křičel, jako by ho drásaly a trhaly zuřivé šelmy, a jeho prvním slovem bylo jméno manželky:

„Deianeira! Ty šaty, které mi poslala, mi sežehly krev i kosti v těle... Rychle mě doneste na loď, odvezte mě, ať nezemřu v cizí zemi!“

Deianeira zděšeně poslouchala syna, v zoufalství vyběhla ze síně do své komnaty a probodla se mečem. Pozdě jí přišel Hyllos na pomoc. Její duše už byla na cestě do říše stínů.

Umírající Hérakles připlul do vlasti a dal se odnést na vrchol hory. Tam mu postavili přátelé hranici, hrdina na ni usedl a prosil, aby hranici zapálili. Nikdo z přátel se však k tomu nechtěl odhodlat. Po dlouhém zdráhání zdvihl konečně Filoktétés hořící pochodně. Umírající hrdina mu za tu službu odkázal svůj luk a smrtící šípy. Jakmile vyšlehly z hranice plameny, sjely z oblohy ohnivě blesky a zaburácel mohutný hrom. Hustý oblak plný světla se snesl na hranici a odnesl hrdinu na Olymp. Pallas Athéna odvedla Hérakla do nebeské síně mezi bohy.

Tak se naplnila slova slepého věštce Teiresia. Po hrdinském životě plném práce čekala Hérakla nesmrtelnost.

A na zemi žila jeho nesmrtelná památka. Všude tam, kde lidem pomáhal, kde je chránil a bránil a zbavoval zla, kde hájil právo proti křivdě, vděčně na něho vzpomínali a ctili ho. Od úst k ústům kráčela pověst o statečném Héraklovi, procházela staletími a staletími až do naší doby. A my ji předáváme dnešku a zítřku.

PETIŠKA, Eduard. *Staré řecké báje a pověsti*. 14. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2006. Hérakles, s. 64 - 79. ISBN 80-7360-489-2.

- 1) Kdo byli jeho rodiče?
- 2) Co prorokoval slepý věstec Héraklovi?
- 3) Kde vyrostl a jak trávil mládí?
- 4) Jaká byla jeho špatná vlastnost, kvůli které se dostával do potíží?
- 5) Které dvě bytosti mu nabídly volbu na cestě životem?
- 6) Kterou cestu si vybral? Které moudré poučení mu Ctnost dala?
- 7) Proč (a jak) bojoval proti králi Minyů?
- 8) Kde vzali zbraně?
- 9) Proč je neměli?
- 10) Kde je získal Hérakles? Jaké?
- 11) Kde vládl Eurystheus? Jaký byl? Proč mu musel Hérakles sloužit?
- 12) Vyjmenuj 10 úkolů, které mu král zadal.
- 13) Která věc ho celý život chránila před nebezpečím jako brnění?
- 14) Která tekutina zesílila nebezpečnost jeho šípů?
- 15) Jak vyčistil Augiášovy chlévy?
- 16) Co dnes znamená, když se řekne o něčem, že je to „Augiášův chlév“?
- 17) Koho (a jak) musel přeprat při vstupu do Afriky?
- 18) Které úkoly mu král neuznal? Proč?
- 19) Který další úkol cestou pro zlatá jablka vykonal v pohoří Kavkaz?
- 20) Jak přelstil Atlanta?
- 21) Co musel vykonat jako poslední úkol?
- 22) Jak pomohl svému příteli, králi Admétovi?
- 23) Co provedl Hérakles bratrovi krásné Ioly? Kdo je Iola?
- 24) Jak ho Zeus potrestal?
- 25) Jak si měl Hérakles bohy usmířit?
- 26) Jak čas trávil? Jak dlouho?
- 27) Kterou ženu získal za manželku?
- 28) S kým o ni bojoval?

- 29) Byl „šťastný až do smrti“?
- 30) Z čeho měla Deianeira strach?
- 31) Jak Hérakles zemřel?
- 32) Jak zemřela jeho žena?
- 33) Komu a proč věnoval Hérakles svou zbroj?
- 34) Stal se Hérakles nesmrtelným? Vstupem mezi bohy, nebo jen tím, co vykonal?
- 35) Vyjmenuj motivy, které se objevují i v české literatuře.